

Фолклендската криза или защо империята отвърна на удара

Людмила Дичева

The Falklands Crisis or Why did the Empire strike Back: The goal of this paper is to show that in spite of the efforts for peaceful resolution of the Falklands crisis, the war finally took place. It analyzes the possible reasons for the inevitability of the conflict and the inability of contemporary security mechanisms to prevent it. It also seeks to reveal the lessons of history in the sphere of international security and international relations.

Key words: preventive diplomacy, mediator, conflict, international relations

ВЪВЕДЕНИЕ

За времето на Студената война Фолклендската криза, предизвикала краткосрочната война между Великобритания и Аржентина, е международен конфликт от нов тип между страни от т.нар. анти - съветски блок. Защо светът тогава не успя да предотврати тази война? Кое накара второстепенна за периода сила като Великобритания и страна от третия свят като Аржентина да използват „юмручното право“ или войната, за да решат спора помежду си?

Целта на тази работа е да покаже, че нито съвременните съюзи за колективна сигурност, нито ООН са в състояние да осигурят мира на планетата или да бъдат негов гарант. Направих опит да се върна във времето на събитието и да отговоря на тези въпроси, след като се запознах със статии на политически наблюдатели от вестниците „Работническо дело“, „Отечествен фронт“, „The Times“. Особено ценен източник за мен бяха мемоарите на Александър Хейг - Държавен секретар на САЩ, по време на конфликта, както и разнообразието от вторични източници, разкриващи подробности, свързани с причините, довели до преки военни действия през периода април - юни 1982 година. Случаят е интересен от гледна точка и на превантивната роля на дипломатията в международните отношения.

Страни в конфликта

Те са поне шест, но твърде различни една от друга:

- Великобритания - като страна трудно изживяваща ролята си на второстепенна сила в международните отношения след Втората световна война, член на ЕИО (Европейска икономическа общност);
- Аржентина - един по-второстепенен играч, локализиран в Южна Америка, член на ОАД (Организация на американските държави);
- Организацията на Обединените нации - като глобална международна и междуправителствена структура със своя Съвет за сигурност;
- САЩ, представяни от Александър Хейг – неуспелият медиатор в конфликта;
- Организацията на американските държави и нейният Съвет;
- ЕИО (Европейската икономическа общност).

Според работна информация на Секретариата на ООН Фолклендските или Малвинските острови представляват територия, състояща се от два големи острова - Ийст и Уест Фолкланд или Соледад и Гран Малвина и около 200 по-малки, разположени на територия от 7 500 квадратни мили, отдалечени на 500 мили от нос Хорн и на около 300 мили от източното крайбрежие а Аржентина. Според същия доклад, публикуван на 1 юни 1998 година от Генералната асамблея на ООН, населението там наброява малко над 2 200 души. Не е без значение и информацията, че около Фолклендските острови има добри залежи от нефт, около 60 млрд. барела.

Предистория на конфликта

Не е ясно кой точно е видял Фолклендските острови за първи път. Те стават част от Великите географски открития едва през 17 век, защото са безкрайно отдалечени от безопасните морски маршрути, не са заселени и са трудно достъпни. Може би по тази причина испанските, португалските, френските и британски кораби са минавали покрай тях, без да отбележат тяхната стратегическа позиция. Периодът между 1684 и 1690 се характеризира с активно британско проучване. Капитан Джон Стронг се счита за първият англичанин, организиран експедиция на островите, наречени от него Фолклендски. Колонизирането и заселването на островите се осъществява след Седемгодишната война (French and Indian War or the War of Conquest:1756-1763) между Великобритания и Франция. Френска експедиция, водена от Louis de Bougainville, обявява територията за собственост на Франция през април 1764 година, наричайки я Les Malouines по името на своя роден град Saint Malo. Още преди французите да обявят територията за своя, отдавна заселили се испанци вече претендирали, че островите са техни поради близостта си до територии на Испания. Цесията на островите в полза на Испания под името Islas Malvinas била осъществена на 8 февруари 1767 година в Буенос Айрес. За разлика от седемнайсети век целият осемнайсети век е белязан от огромния интерес на големите колониални империи към Малвинските острови като удобен стратегически пункт, от който могат да се достигнат южните проливи и нос Хорн. Това обяснява защо британците бързат да се заселят на Западните Фолклендски острови още през януари 1765 година. Една година по-късно вече трайно се установяват, преди испанците да успеят да ги окупира за себе си. През юни 1770 година испанска експедиция прави опит със сила да изгони британците от Порт Егмонт. Напрежението между Великобритания и Испания расте главоломно, но до война не се стига. Британците на думи признават испанското присъствие на Малвините, но не скрепят съгласието си с подписи. Напускат Порт Егмонт и не забравят да оставят след себе си здраво закрепена оловна плоча, на която пише, че тази територия все пак принадлежи на короната [1].

Трябва да отбележим, че когато през 1816 година Обединените провинции на Рио де ла Плата, по-късно наречени Аржентина, обявяват независимост - те стават правопримениците на испанското наследство в Южна Америка. През следващата година Аржентина поема контрола над островите. През 1816 година предшественикът на Аржентина в лицето на Обединените провинции на Рио де ла Плата създава администрацията на островите и до 1820 година испанците са напълно изтласкани от новопридобитите територии. Въпреки че новосъздадената държава продължавала да има претенции над Малвинските острови, през 1831 година аржентинският губернатор на островите влязъл в конфликт със САЩ заради пленяването на американски кораб, плаващ в опасна близост до островите. През 1833 разгневеното американско правителство изпратило кораба USS Lexington, вследствие на което всички жители на островите биват изгонени, а британците се възползват от безвластието и до края на годината окупира островите. Така Малвинските острови остават под британски контрол до 1982 година въпреки исканията на Аржентина да се преразгледа техният статут.

Развитие на конфликта или успешният опит на Великобритания да защити позицията си на сила, с която трябва да се съобразяват

Началото на конфликта с нищо не предвещава последвалата кървава развързка. Международната обстановка е доминирана от призраците на Студената война, от противоположаването на двете супер сили - САЩ и СССР. На този фон Аржентина изглежда скромна развиваща се държава, управлявана от военна хунта, съюзник на САЩ, но член на ОАД с респектираща по големина територия от над 2 млн. квадратни километра (осма по ред в света). Тя не притежава международния

престиж на Великобритания, която е и постоянен член на Съвета за сигурност на ООН, но и няма нищо общо със старите колониални империи (Франция, Великобритания, Испания, Португалия и др.), загубили колониите си през 60-те години на двайсети век след Резолюция 1514 на ООН (DECLARATION ON THE GRANTING OF INDEPENDENCE TO COLONIAL COUNTRIES AND PEOPLES)[2].

Началото на конфликта е свързано и с ролята на ООН на пазител на колективния мир и сигурност чрез своята структура - Съветът за сигурност, овластена да изисква мирното решаване на конфликти, както и предотвратяването и премахването на съществуващи заплахи или актове на агресия към световния мир. Единственият минус за Аржентина в случая е диктаторският режим в страната.

След повече от сто години опити да си възвърне Малвинските острови, през 1965 година Аржентина представя проблема на вниманието на Комитета на 24-те на ООН, за да да бъде разгледан в контекста на процесите на деколонизация в света. През декември същата година Резолюция 2065 (XX) признава „съществуването на спор между правителствата на Аржентина и Обединеното кралство относно суверинитета на Фолклендските острови“. Генералната асамблея на ООН кани двете страни

„ да продължат незабавно преговорите, препоръчани от Специалния комитет по ситуацията относно Прилагането на Декларацията за даване на независимост на колониални страни и народи с цел постигане на мирно решение на проблема съгласно договореностите и целите на Хартата на ООН и Резолюция 1514(XV) на Генералната асамблея и интересите на населението на Фолклендските острови.“[3]

Следват цяла серия от дипломатически срещи за периода 1966-1968 година, проведени в дух на взаимно разбиране, добра комуникация и готовност за постигане на рамково споразумение [4]. За съжаление международната общност не следи изкъсо работата на преговарящите страни и не им поставя срокове за окончателно вземане на решения по проблема.

Добрите дипломатически преговори постепенно губят скорост и биват в известен смисъл дискредитирани от редица събития. На първо място отвлечането и приземяването на територията на Фолклендските острови на аржентински самолет от четирима аржентински националисти през 1966[5], както и изключителната активност на фолклендското лоби в Британския парламент и благосклонността на британската преса към желанието на островните жители да останат част от Великобритания. Британската парламентарна опозиция, подкрепяща усилията на Фолклендските жители за самоопределение, допълнително усложнява обстановката на преговорите за Малвините и това става причина за тяхното прекратяване. Може да се приеме, че този дипломатически срив става и заради ненамесата на ООН и липсата на сигнали в Съвета за сигурност, че преговорите са обречени на провал. А Съветът, доминиран от САЩ, Великобритания и Франция, е изцяло обърнат към проблемите на Студената война. През седемдесетте години на двайсети век ситуацията не се променя съществено, ако изключим Споразумението за комуникации, където британската страна се задължава да построи самолетна писта, а аржентинците да открият въздушна линия до Малвините [6].

Все пак на 14 декември 1973 година, след голямо закъснение, Генералната асамблея на ООН издава Резолюция № 3160, с която подканя преговарящите страни да активизират дипломатическите преговори за статута на Фолклендските острови, като подчертава, че и двете правителства трябва да ги подновят „незабавно“ и да отчетат възможно най-скоро, не по-късно от 29-та сесия на Асамблеята, резултатите от тях [7].

През 1976 година поредното надигане на национализма на Перон в Аржентина и милитаризирането на държавата разколебават силно както жителите на Малвините, така и британската страна, за обсъждане статута на островите.

Британският парламент поставя забрана върху дискутирането и решаването на каквито и да е проблеми, свързани със суверинитета на държавата Великобритания. Интересен момент, въпреки замразените преговори, представлява докладът на Лорд Шакълтън за икономическото състояние на Малвините. В него той отчита закъснялото им развитие, но същевременно им предрича и обещаващо бъдеще[8]. Вероятно поради желанието на Великобритания да продължи преговорите за Малвините, този доклад внушава мисълта, че добруването си островитяните дължат на Великобритания, която желае да осъществява икономическо сътрудничество с Аржентина. От своя страна аржентинските дипломати не престават да мислят за създаване на икономически пакет от мерки, който да бъде предложен на островните жители в замяна на тяхната благосклонност към проблемите на техния суверинитет и управление в полза на аржентинската страна. Точно тук двете държави се нуждаят от добър медиатор, който да насърчи вземането на политически решения, основани на известни отстъпки и компромис. Липсата на такъв медиатор в лицето на ООН, национализмът, обхванал и трите страни на Фолклендския проблем (островното лоби плюс двете въвлечени в тих конфликт държави), както и задълбочаващите се икономически проблеми във Великобритания и Аржентина, вероятно стоят в основата на нежеланието да се довърши преговорния процес. Последствията от Фолклендската война (2.04.1982-14.06.1982) вече са забравени, но все пак нека подчертаем, че в нея загиват около 1000 души за 74 дни - цифра, сравнима с военните жертви дадени в Ирак за една година. На пръв поглед е трудно да се обясни защо войната избухва въобще. Защо Великобритания започва същинските военни действия? В Аржентина образът на Великобритания не извиква отрицателни емоции, а британските граждани са добре приети там. Аржентина не заплашва пряко интересите на Обединеното кралство. Между тях няма етнически или религиозни конфликти. И двете страни се ползват с доверието на суперсилата САЩ. Липсват исторически наслоени омрази между тях, но и двете страни знаят за възможността да се намери нефт около спорните острови.

Възможните причини за избухване на Фолклендската война и успешния образ на Великобритания въпреки предприетите от нея военни действия спрямо Аржентина

За да отговорим на тези въпроси, трябва да кажем, че този кратковременен военен конфликт съсредоточава в себе си множество национални и междудържавни интереси, от които зависи и неговото успешно или неуспешно решение.

На първо място нека посочим погрешната оценка на Аржентина за международната обстановка и възможната реакция на Великобритания.

Мирната окупация на Малвините от Аржентина е вероятно продиктувана от убеждението на аржентинския политически и военен елит, че като развиваща се страна, Аржентина е подценявана от международните мироопазващи институции. Както вече пояснихме ООН цели 17 години не се ангажира плътно с поставения от Аржентина проблем за суверинитета на Малвините. Великобритания действа нерешително и е непостоянна в приноса си за мирното осъществяване на преговорите, влияейки се както от Фолклендското си лоби, така и от ролята, която ѝ се приписва на западна демокрация с традиции. А аржентинският елит вероятно счита, че една демократична държава не би се осмелила да отвърне на аржентинската мека инвазия. Трябва да отчетем още два фактора – приятелството на Аржентина със САЩ и нежната подкрепа за нея от страните на ОАД.

Второ, желанието и на двете страни в конфликта на всяка цена да запазят правото си на евентуален ползвател на възможните нефтени залежи около островите .

Трето, политическата и икономическа обстановка в Аржентина е изострена до краен предел от правителството на военната хунта. Страхът на военната хунта е, че може да загуби властта при отказ от участие във военния

конфликт и влизането в преговори с бившата империя, които да обезсмислят започнатото. Вълната от национализъм в Аржентина, демонстрирана от всички социални слоеве, в това число и от опозицията дава основания на аржентинското правителство да се противопоставя на всяка идея за мирно решаване на конфликта. По тази причина изборът пред Великобритания е предрешен.

Четвърто, неспособността на Александър Хейг като медиатор да убеди засегнатите страни да пристъпят към мирно решение на проблема. Безкрайните совалки на Александър Хейг не постигат омиротворителната си цел и поради противоречивите сигнали, които идват както от Обединеното кралство, така и от Аржентина.

Пето, икономическата рецесия във Великобритания след новата икономическа политика на правителството на г-жа Тачър и страхът на Министър председателката на страната да загуби своята репутация и престиж под натиска на агресивна опозиция и критиките от страна на консерваторите.

Не може да се отрече, че г-жа Тачър поднася изненада на международната общност като взема решението за начало на военни действия спрямо Аржентина. Често обвинявана в нерешителност, тя успява да мобилизира общественото мнение на своя страна. Има безпрецедентната подкрепа на медиите. Успява да яхне вълната от национализъм в Обединеното кралство и да оправдае своето решение за светкавичен и съкрушаващ удар върху неочаквания „нашественик“, което неминуемо означава човешки жертви.

Другата победа на г-жа Тачър е свързана с успеха ѝ да убеди САЩ от неутрални медиатори да се превърнат в силни поддръжници на позицията на Премиера на Великобритания. В резултат Обединеното кралство получава логистична и военна подкрепа от своя специален приятел САЩ.

Политическият екип около М. Тачър не може да не е забелязал непоследователността на страните –членки на ОАД, пазещи деликатно равновесие в отношението си към конфликта и съседна Аржентина. Великобритания получава категоричната подкрепа на страните – членки на ЕИО, която се изразява в икономическите санкции спрямо Аржентина и замразяване на нейните авоари на страната на територията на Великобритания.

Не на последно място трябва да отбележим неутралната позиция на СССР по отношение на конфликта. На 16 април 1982 година ТАСС съобщава, че „светско-аржентинското икономическо сътрудничество продължава да се развива и Аржентина става най-големият търговски партньор на СССР сред развиващите се страни“, но не споменава нито една дума за конфликта.[9]

На 14 юни 1982 година Великобритания успява да направи три неща – да спечели войната срещу противник по-слаб от нея, доказвайки, че образът ѝ на велика сила все още има живот, да обедини британците в момент на икономическа криза и да подтикне Аржентина към отхвърляне на диктатурата на военната хунта.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Поуките от Фолклендската криза са особено важни за нас днес като членове на ЕС и НАТО.

Регионалните международни структури често действат под натиска на националния интерес и определени суперсили, което може да ги направи неефективни при вземане на решения , свързани с колективната сигурност на своите членове (Например страните от ОАД).

Ако държава – посредник в конфликт се окаже обвързана с множество отговорности към различни междудържавни обединения, тя трудно би могла да осъществи успешното управление или превенция на международния конфликт. Примерът, който можем да дадем тук са отново САЩ.

От многобройните регионални конфликти става ясно, че нито една суперсила сама не може да бъде гарант на мира.

Фолклендският конфликт показва, че една суперсила не може да играе ролята на неутрален медиатор в конфликт, ако се ръководи само и единствено от своите национални интереси.

Очевидно и ООН не винаги е в състояние да намери своята подобаваща роля в даден конфликт. Ако това се бе случило, днес ние нямаше да си говорим за тази отминала война, аржентинците нямаше да окупират Малвините, а британците нямаше да мобилизират две трети от своя флот за участие във войната. Тук е добре да напомним посланието на Майкъл Лунд, че „превантивната дипломация представлява проактивна, но благоразумна политика, нещо средно между прекалената намеса и всеобхватен изолационизъм“ [10]. Има много разочарование и тъга в думите на Хавиер Перес де Куеляр, който след провала на мирната инициатива за Малвините казва: „Това бе проблем, за чието решаване бяха необходими десет минути, ако и двете страни имаха желание за това“ [11]. Случаят „Фолклендска криза“ достатъчно ясно показва, че ООН не успява да се справи с този конфликт и поради липсата на решимост, и поради насложилите се във времето стереотипи да се отстъпва пред суперсилите и се negliжират техните грешки.

ЛИТЕРАТУРА

в-к „Отечествен фронт“- април-юни 1982 г.

в-к „Работническо дело“- април-юни 1982 г.

Haig, A. *Caveat: Realism, Reagan, and Foreign Policy*. New York: Macmillan, 1984.

[1] Подробно е проследен процесът на заселване и съперничество между Великобритания и Испания в: Gough, B. *The Falkland Islands/Malvinas: The Contest for Empire in the South Atlantic*, Atlantic Highlands, NJ: Athlone Press, 1992, стр.24 и Hoffman, F., O. Hoffman, *Sovereignty in Dispute: The Falklands/Malvinas, 1493-1982*, London: Westview Press, 1984, стр. 59

[2] <http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm>

[3] Цитатът е взет от Dolzer, R. *The Territorial Status of the Falkland Islands (Malvinas): Past and Present*, New York: Oceana Publications, 1992, стр. 297

[4] Fisher, R. et al. *Coping with International Conflict: A Systematic Approach to Influence in International Negotiation*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 1997, стр.119-121

[5] http://en.wikipedia.org/wiki/Tacuara_Nationalist_Movement

[6] Hastings and Jenkins, *Battle for the Falklands*, London: W.W. Norton, 1986

[7] <http://www.falklands.info/history/resolution3160.html>

[8] <http://www.falklands.info/history/history6.html>

[9] в-к „Работническо дело“ от 17 април 1982 година, стр. 6/бр.107

[10] Lund, M. *Preventing Violent Conflicts: A Strategy of Preventive Diplomacy*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace, 1996

[11] Hastings and Jenkins, *Battle for the Falklands*, London: W.W. Norton, 1986, стр. 325

За контакти

Гл.ас. Людмила Дичева, преподавател в катедра „Европеистика“

Русенски университет „Ангел Кънчев“

Тел.: 082/ 888 811; e-mail: ldicheva@uni-ruse.bg

Докуладът е рецензиран